

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

КОНКУРЕНТНА ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФОРМИ

Головною рушійною силою ринкової економіки виступає конкуренція, однак, підходи до її дослідження та оцінювання на всіх рівнях взаємодії суб'єктів господарювання за останнє десятиріччя зазнали суттєвих змін. Основними їх факторами стали зміна чинників конкуренції та динаміка зовнішнього середовища, формування нових гнучких форм підприємницьких об'єднань на засадах партнерської взаємодії. Враховуючи сучасні умови взаємодії гравців на ринку, теорія конкуренції видозмінюється. Тенденціями розвитку економічного середовища останніх років є глобалізація конкуренції у сфері пропозиції та гомогенізація попиту на певних ринках, розмивання меж окремих галузей та високий рівень інформатизації суспільства.

Конкурентні середовища різних країн та економічних спільнот характеризуються різним рівнем розвитку конкурентних відносин, однак процес інтернаціоналізації конкуренції охоплює всі економіки без виключення. На рівні галузей відбувається їх певного роду злиття, коли чіткі межі окремих сфер зникають та між ними поширюються досвід та практики прийняття рішень. Високий рівень ефективності компаній зараз забезпечується завдяки новаторським підходам до управління, об'єднанню технологій, інтенсивному використанню інформації про конкурентів, споживачів та технології, а відтак у все більшій мірі – за рахунок співпраці та взаємодії між спеціалістами, компаніями, країнами.

Способи взаємодії компаній у сфері конкуренції набувають нових форм та виходять за межі локальних ринків. Ці тенденції характерні як для світової економіки в цілому, так і національної української економіки. Це доводить актуальність дослідження сучасних форм конкурентної взаємодії господарських суб'єктів у вітчизняному бізнес-просторі для забезпечення підвищення їх конкурентоспроможності.

Комплексному висвітленню сучасних форм конкурентної взаємодії та співпраці у конкуренції присвячена колективна монографія **«Сучасні форми конкурентної взаємодії суб'єктів господарювання» за заг. ред. Ж. В. Поплавської** [Сучасні форми конкурентної взаємодії суб'єктів господарювання: монографія / Ж. В. Поплавська, Н. Л. Михальчишин, М. Л. Данилович-Кропивницький, О. В. Гошовська, С. О. Комаринець; за заг. ред. Ж. В. Поплавської. – Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2019. 201 с.]. Обсяг проблем, що розглядаються у монографії, надзвичайно великий – і з цим пов'язаний інтерес авторів до широкого кола питань навколо типів взаємодії гравців ринку у процесі конкуренції.

Монографія є узагальненим підсумком виконаного спільного дослідження, спрямованого на аналіз проблем конкурентного розвитку суб'єктів господарювання,

системи його регулювання, форм мережевої взаємодії, а також пошук можливостей та оцінок результатів співпраці у сфері конкуренції. Важливість розгляду охоплених проблем не викликає сумніву, оскільки пошук шляхів забезпечення конкурентоспроможності є життєво важливим питанням для окремих компаній і галузей, для розвитку національної економіки України в цілому.

Логічною є структура монографії, яка складається із п'яти взаємозв'язаних розділів, що відображають складові підходу до структурування характеристик та оцінки впливу мережевих взаємодій.

Наукова новизна результатів дослідження забезпечується як формулюванням кола питань, навколо яких воно зосереджено, так і способом їх вирішення. Зокрема, у колективній монографії на основі системного підходу визначено теоретичні та методологічні принципи конкурентної взаємодії різних суб'єктів бізнес-простору. Сутність цієї взаємодії за твердженням авторів книги полягає в діяльності їх управлінських органів із забезпечення найбільш ефективного використання можливостей суб'єктів для отримання вигоди при вирішенні спільних завдань із задоволення потреб суспільства. Детально проаналізовано типи взаємозв'язку конкурентного потенціалу, конкурентних відносин та конкурентного розвитку підприємств, наслідками яких є легальна господарська діяльність, володіння диференційованими конкурентними перевагами. У площині теоретичних розробок авторами проведено ґрунтовний аналіз коопетиції як нової форми розвитку конкурентних відносин, яка поєднує конкурентну і коопераційну складові, є передумовою формування мережевої економіки та дозволяє забезпечити поєднання ресурсів, компетенцій і можливостей фірм.

Більш детально інноваційність авторських підходів можна прослідкувати через розгляд змісту структурних підрозділів монографії.

У центрі уваги першого розділу даного колективного дослідження – концепція та чинники, а також методи регулювання конкурентного розвитку суб'єктів господарювання. Визначено, що для впорядкування ринкових відносин необхідним є державне втручання через формування засад розвитку конкуренції, контролювання дотримання законодавчо визначених вимог та регулювання відхилень у розвитку, у т.ч. конкуренції та конкурентоспроможності. Відповідно формується та реалізується державна політика в сфері конкуренції.

Доволі нетиповим є підхід авторів до розставлення акцентів щодо особливостей регуляторного впливу на конкурентний розвиток учасників ринку з урахуванням детермінантів конкуренції, формування стратегій щодо перспектив розвитку мереж, визначення трансформаційного впливу виникнення мережевих підприємницьких структур на існуючу структуру економіки, а також визначення чинників гнучкості компаній. Сформульовано основні етапи регуляторної політики та детальний опис способів такого впливу. Серед цілей державного регулювання визначено запобігання суттєвому обмеженню конкуренції, протидію монополізації товарних ринків, сприяння конкурентній діяльності суб'єктів не лише на внутрішньому, але й на зовнішньому ринках. Обґрунтовано важливість конкурентного розвитку як для самих компаній, так й економічної системи та суспільства в цілому.

У другому розділі основна увага звернена на висвітлення концепції коопетиції, мотивів та бар'єрів для співпраці конкуруючих гравців ринку. Дослідження побудовано навколо методології побудови стратегій компаній та розвитку мережевої парадигми побудови зрівноваженого бізнесу.

Концепція коопетиції використовується для з'ясування економічних та соціальних наслідків різних форм співпраці організацій. Вигоди, отримані внаслідок коопетиції, є наслідком поєднання впливу конкурентів (ефект конкуренції) та доступу до ресурсів (ефект співпраці).

Третій розділ трактує особливості, економічну сутність, механізми формування та пропонує класифікацію мережевих структур за такими критеріями, як тип економічної діяльності, напрям взаємодії в мережах, ініціатор створення, конфігурації об'єднання, територія присутності мережі й можливості розширення мереж, характер взаємовідносин партнерів та ступінь внутрішньої конкуренції, формалізація взаємин, використання інформаційних технологій та основа взаємодії в мережах; детально описано характеристики мереж, що відповідають даним критеріям. Наведена класифікація має на меті визначення заходів та механізмів побудови ефективної системи управління мережевими структурами.

Авторами запропоновано нові науково-прикладні алгоритми дослідження мережизації бізнес-простору, виявлення причин виникнення мереж, основних параметрів «готовності» до участі в міжорганізаційній мережі для фірми–потенційного учасника.

Досліджено інституційний контекст розвитку мережевих структур, висвітлено роль інтернаціоналізації та глобалізації економіки у розвитку національної моделі підприємницької культури. Особливий інтерес становить підхід авторів до пояснення значення рівня довіри та емпатії в бізнес-середовищі, а також оцінювання економічних вигод від мережевих взаємодій суб'єктів підприємництва.

У четвертому розділі наведено типологію та ґрунтовний опис мережевих ефектів за такими параметрами, як масштаб і характер впливу, спрямованість і складність ефекту, тип охоплення і характер базових взаємозв'язків. Наведено опис властивостей ринків, для яких властиві прояви мережевих ефектів, а також особливості державного регулювання ринкових структур. Окрема увага приділена зовнішнім мережевим ефектам та основним характеристикам мереж, які визначають величину зовнішніх ефектів. Висвітлено такі специфічні види мережевих утворень, як урбаністична та промислова агломерація – їх види та особливості, існуючі моделі щодо ефектів від агломерацій, а також позитивні та негативні впливи мереж.

Здійснено оцінювання характеристик різних стратегічних альтернатив співпраці компаній; проаналізовано основні цілі створення та можливі типи стратегічних об'єднань, в межах яких можуть реалізуватися синергічні ефекти. Встановлено оптимальний шлях утворення об'єднання та етапи його реалізації, сформовано підхід до оцінки синергічних ефектів та врахування впливу випадкових чинників у процесі їх оцінки.

Обґрунтовано економічну ефективність створення мережевих підприємств на основі синергетичної теорії функціонування фірм, гнучкості та конкуренто-партнерської моделі поведінки. Запропоновано прикладні механізми стратегічного планування

підприємств на основі оцінки гнучкості, які сприяють збереженню та примноженню конкурентних переваг, підвищенню конкурентоспроможності підприємств та їх об'єднань у нестабільних середовищах, а також модифіковану модель мережевої взаємодії підприємницьких структур «8I», яка виявляє регіональні та галузеві особливості мережизації. На її основі виділено характеристики, які формують різні типи регіональних бізнес-систем.

Розроблено поетапні методики оцінки ефективності функціонування мережевих об'єднань, зокрема, наведено систему показників ефективності функціонування регіонального кластера. Автори стверджують, що ефекти у мережах стимулюють розвиток інфраструктури, концентрують економічну активність в регіоні, що спричиняє формування агломерацій. Економічну ефективність мережевих підприємницьких структур автори пропонують оцінювати за допомогою виділення складових процесу мережизації та їх кількісної оцінки.

Заключний, п'ятий розділ зосереджено навколо дослідження поняття гнучкості як фактору конкурентоспроможності ринкових гравців. Підкреслено роль гнучкості компаній в сучасних умовах, коли стираються межі ринків та структури галузей, постійно утворюються і змінюються ринкові простори, компанії формують і трансформують галузі.

В рецензованій праці наведений критичний аналіз нового аналітичного інструментарію, який сприяє поєднанню новацій і цінностей, перетворенню меж галузей через максимізацію можливостей і мінімізацію ризиків. Достатньо цікавим і новітнім є порівняння у монографії різноманітних поглядів на виділення різних вимірів гнучкості. Сформовано чотири групи класифікацій гнучкості за спільними класифікаційними критеріями; встановлено, що детермінантами впливу на стратегічну гнучкість компаній є їх розмір, структура, диверсифікація видів діяльності, ресурсозабезпеченість, компетентність управлінських кадрів, корпоративна культура підприємства.

Разом з тим, рецензована праця значно виграла б, якби в ній були запропоновані прикладні аспекти використання розробленого авторами аналітичного інструментарію менеджментом різних типів підприємств та органами публічного управління. Втім, вказане зауваження – це лише орієнтир для перспектив дослідження даної проблематики.

Наведений аналіз та систематизація знань щодо взаємодій ринкових гравців у процесі конкуренції, ефектів таких взаємодій та державного регулювання конкурентних відносин є коректними.

Обраний авторами методологічний підхід та категоріальний апарат відповідають рівню сучасних наукових досліджень і поставленим у роботі задачам. Монографія містить аргументоване обґрунтування теоретичних основ систематизації характеристик типів та факторів утворення мережевих структур і проблеми регулювання конкурентного розвитку ринків. Аналіз наукових підходів та положень, здійснений авторами, засвідчує доцільність використання обраної для дослідження методології.

Загалом, монографія **«Сучасні форми конкурентної взаємодії суб'єктів господарювання»** за редакцією Ж. В. Поплавської містить аргументоване

обґрунтування теорії та методології класифікації видів конкурентних взаємодій та мережевих ефектів, формування стратегій управління конкурентною поведінкою компаній та розв'язує поставлену наукову проблему підвищення результативності регулювання ринку та прийняття управлінських рішень в нових економічних умовах – коли конкурентні взаємодії набувають незвичних форм та трансформують ринкове середовище, буде корисною для науковців і практиків.

**Професор кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу,
доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України**

А. Ф. Мельник